

meg. Az ő tanulmányi protectoratusa az állam és egyház tanügyi compromissumának utolsó kísérletét jelzi; átmenetet képez egy új irány felé, a mennyiben következménye lett a tanulmányi bizottság (Commissio Studiorum) szervezése, élén Pálffy Miklós gr. országbíróval, kinek feladata lesz az ifjúság nevelésének új tervezetét is elkészíteni. Külön fejezeteket nyújt a szerző a nagyszombati egyetem újjászervezéséről, a Jézus-Társaság felosztásáról. Élénken rajzolja a közös birodalom eszméjének befolyását a tanügy irányítására, melynek következtében erőre kap a német-magyar gondolkozás. Találón írja a szerző: „E nemzedék neve magyar, hivatalos nyelve latin, köntöse és családi élete, házi nyelve, olvasmánya, észjárása német“. (343. l.)

Ennyiben adhatunk számot röviden az első kötetről. A szerzőt minden esetre dicséret illeti meg, annál is inkább, mivel a rengeteg adathalmazból szép, összefüggő képet nyújtott világos és szabatos előadással, könnyen folyó nyelvezettel s így hazai közoktatásunk ezen részét az ő könyvéből mindenki haszonnal olvashatja.

HÁRSING ISTVÁN.

Szent-Ágota története.

Aus der Vergangenheit und Gegenwart des Königl. freien Marktes Agnethehn. Mit 28 Abbildungen. Hermannstadt W. Kraft. 1900. 8° 227. l.

Értékes tartalommal és ízléses kiállításban jelent meg nem régen Erdély egyik virágzó városkájának, Szent-Ágotának monographiája. Nem egységes mű ugyan, mert inkább képeket ad a város multjából és jelenéből Eitel, Rosler, Teutsch, Schmidt, Schuller tollából, de a nyújtott képek megérdemlik a velük való foglalkozást. Bennünket inkább a történeti rész érdekel, s azért rövid ismertetésünkben Eitelnek két derék értekezésésére helyezzük a fősúlyt.

A németeknek hazánkban való első nagyobb és rendszeres letelepítése II. Géza királyunk nevéhez fűződik, ki Erdélynek akkor jóformán lakatlan déli részeiben, melyet okleveleink desertum-nak neveznek, észak-rajnai flamandokat hívott be és telepített le. A telepítés célja, mint szerzőnk (V. A. Eitel) mondja, már ekkor határőrzés volt a mai Oláhország területén lakó népek ellenében.

II. Géza korába esik Erdély legelső szász telepének, Nagy-Szebennek a Cibin vagy Szibin patak partján megalapítása. Nem bizonyos, vajjon Szent-Ágota szintén egyike volt-e a legrégebb német telepítvényeknek, vagy pedig csak Nagy-Szeben alapítása után keletkezett; leginkább hihető azonban, hogy nagy szebeni németek voltak megalapítói.

Egy régi szájhagyomány szerint Szt-Ágota eredetileg nem a mai helyén, vagyis a Harbachvölgyben feküdt, hanem az Altbach völgyben Werd és Schönberg között, — a mely hagyománynak a leletek bizonyos történeti alapot adnak. Hogy Szt.-Ágota lakói mikor hagyták el

az Altbachvölgyet és alapították a mai Szt.-Ágotát a Harbachvölgyben, nem ismeretes; Teutsch sok valószínűséggel a mongol invasiót tartja a kitelepedés okául.

A szájhagyomány azonban nemcsak a szentágotaiak újabb letelepedéséről értesít, hanem magyarázatot tudja adni a város nevének is. Három nőtestvéréről beszél: Ágotáról, Rozáliáról és Máriáról, kiknek az Altbach és Harbach közt levő vízválasztón egy közös váruk volt; mikor azonban egyenetlenség támadt közöttük, elváltak egymástól; ekkor építette volna Ágota a róla nevezett várat. Itt természetesen népetymológiával van dolgunk, mely a város nevének magyarázatául teremtette meg a mondát. Anyai tény, hogy a város neve eredetileg Ágotavölgy volt (Agnethenthal), mit latin és német okleveleink bőségesen igazolnak. Így pl. Szt.-Ágota első plébánosa, kit az oklevelek megneveznek „Dominicus Herrmanus, Plebanus ecclesiae sanctae Agnetis de valle“; (1319.) vagy „Nicolaus de valle Agnetis de septem castris“; (1389.) stb.

A szerző ezután áttér a város történetének vázolására; rendszeres történetet nem ad ugyan, hanem inkább csak képeket a város múltjából. Röviden rajzolja Szt.-Ágota megalakulását, mely semmiben sem különbözött a többi erdélyi szász városokéitól; szerinte a város kezdetben csekély kiterjedésű telep volt, legalább ezt lehet következtetni néhány utca nevéből (Neugasse, Weihergasse, Geradengasse.) Elég részletesen ír azonban a város iparának és némileg kereskedelmének történetéről, melyből látható, hogy Szt.-Ágotának e téren méltánylandó szerepe van. Az első adat a város iparának történetére nézve Nagy Lajosnak 1376-iki oklevele, mely a városnak vásártartási jogot adományoz; e tekintetben tehát Medgyest egy századdal megelőzte. A szerző az egyes iparágok közül különösen a eszmadia, szabó, kádár, kovács, bognár, fazekas és szappanos mesterségeket emeli ki, melyekre nézve gondosan gyűjtötte össze az adatokat. E kétségkívül érdekes és Erdély művelődéstörténetére nézve értékes részre azonban az a megjegyzésünk, hogy czélszerűbb lett volna a szövegben egész terjedelmükben közölt oklevelek helyett csak regestákat adni; egész terjedelmükben közölve inkább függelékül járulhattak volna a monographiához.

E rész különben — úgy látszik — egyúttal a város középkori története is, a mennyiben a szerző ezen inkább művelődéstörténeti rész után egyszerre, minden átmenet nélkül újra felveszi a város történetének fonalát és Bécsnek 1683-ban történt felmentésétől kezdve napjainkig röviden tájékoztat Szt.-Ágotának egyébiránt meglehetősen szürke múltjával, mely — a szerző szerint — nem mutat fel világraszóló tetteket, de mindenkor szívós ragaszkodást a hazai földhöz.

A kötet egyéb cikkei közül ki kell még emelnünk Szt.-Ágota egyháztörténelmét ugyancsak Eitel tollából.

Szt.-Ágota egyháziilag a szebeni prépostság alá tartozott, bár a városnak, miként a többi szász községnek, volt bizonyos önkormányzati

joga egyházi tekintetben is, a mennyiben a patronatusi jog a plebániát illetőleg nem a püspök, hanem a község jogaihoz tartozott. A prépostságnak, majd később Zsigmondnak 1424-iki rendelete értelmében a szébeni káptalannak, mindössze a jóváhagyás, vagy beiktatás joga maradt fenn. A gyarmatjogból kifolyó autonómiája e városnak mitsem változott a reformáció korában, sőt minden ellenmondás nélkül napjainkig fennmaradt.

Nem tudjuk határozottan, Szt.-Ágota mikor fogadta el a reformációt; az utolsó, oklevéllileg igazolható katolikus plebános ugyan „Magister Martinus Plebanus *Szent-agathensis*“ volt, közvetlenül Luther fellépése előtt, de 1557-ben, tehát hét évvel Honter egyháztörvényeinek életbeléptetése után még egészen katolikus módon hívják segítségül Szent-Ágotát, városuk védőszentjét, a szászokhoz intézett egy iratukban. Csak 1585-ben van tudomásunk az első evangélikus lelkészről, miből következik, hogy ezen időben a város már elfogadta a reformációt, és pedig, mint szerzőnk mondja, kivétel nélkül, úgy, hogy 1867-ig nem volt mise a városban.

Általában véve a város története kiválóan fontos részleteket nem tartalmaz, mind a mellett érdeklő forgathatják azok, a kik tájékozást akarnak maguknak szerezni egy kis városnak életéről. Nem mellőzhetjük azonban hallgatással a monographia csinos kiállítását, melyet vidéki nyomdánk sok tekintetben követhetőnek.

Lukinich Imre.

A zene elmélete, története és aesthetikája.

Irta: Dr. *Molnár Géza*. Első kötet: Bevezető a zenetudományba. Az összhangzattan, ellenponttan, alaktan és hangszerelestan vázlata. Magyar zene. Budapest 1901. (Az Athenaeum kézi könyvtára.)

A mint cziméből is látszik, nagyon sok van ebben a 8-adrétű s mintegy 200 lapra terjedő könyvecskében.

Írója eddig leginkább csak a zene napi krónikáját jegyezte a Fővárosi Lapok hasábjain, később a Hétben, legkésőbb pedig a Budapesti Szemlében és másutt. Ez első, tudományos igényekkel fellépő műve, melylyel mintegy igazolni akarja zene-tanárrá kinevezését. S valljuk meg: egész becsülettel igazolja is, mert ennél a kis könyvnel sem szükségesebb, sem értékesebb nem jelent még eddig a magyar zenetudományban.

Régóta figyelemmel kísérem dr. Molnár Géza munkásságát, de eddig csupán úgy ötletszerűen ejtett el nyilatkozatokat a magyar zenéről. Értekezése „A magyar hangsorról“, úgy érzem, európai színvonalon áll, de semmi közelebb fekvő dolgot el nem árult. Az előttünk fekvő „Bevezető a zenetudományba“ pedig egyenesen kitérte, hogy a szerző egészen hamis alapról nézi és vizsgálja a magyar zenét. Fájdalmasan érintett ez, mert az egy Bartalust kivéve, nem volt eddig senki, a